

mesternégyes, Gazda Klára, Keszeg Vilmos, Pozsony Ferenc és Tánczos Vilmos a magyar néprajztudomány valamennyi területét magas fokon művelte és oktatta. Gazda Klára abban a periódusban is kitartott szakterülete mellett és következetesen át is adta tudását, amikor diákjai egy része divatosabb szellemi irányzatok, pályázati úton jobban támogatott témák felé fordult. A mai erdélyi, székelyföldi múzeumokban dolgozó néprajzos muzeológusok büszkéek arra, hogy a tárgyi kultúrával kapcsolatos ismereteik alapját Gazda Klára tette le nagy odaadással.

Egyetemi oktatóként, ezzel párhuzamosan 2000–2004 között a Román Tudományos Akadémia Kolozsvári Folklórarchívumának tudományos főmunkatársaként mindvégig tovább vitte kutatási témáit, melyek megértését, feldolgozását és közreadását kiemelt céljának tekintette: a népviselet, a népi díszítőművészet, a gyermekfolklór, a rítusok szimbolikus kifejezésformáinak, jelentésének, motívumhasználatának, formai és terminológiai sajátosságainak vizsgálatát, összességében véve a magyar népi kultúra jelentésrétegeinek feltárását.

Nyugdíjazása óta ismét körünkben, Sepsiszentgyörgyön él és alkot. Kitartó következetességgel elvégzett munkáját, kötetekben, közleményekben közreadott eredményeit az évtizedek során jelentős kitüntetésekkel ismerte el a szakma és a közművelődés. Díjai: A Kultúra Szabadságáért Díj (Kovászna Megyei Művelődési Felügyelőség, 1991); a Kiss Áron Magyar Játéktársaság Elismerő oklevele és Kiss Áron-díja (1996); az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület Bányai János-díja (2003); Emléklap az Eötvös Loránd Tudományegyetem Néprajzi Intézetének 70 éves jubileuma alkalmával (2004); az Erdélyi Múzeum-Egyesület tiszteleti tagja (2006); Györffy István-émlékérem (2006); Lotz János-émlékérem (2011); Györffy István-émlékérem (2015); a Magyar Érdemrend lovagkeresztje (2019); a Kriza János Néprajzi Társaság életműdíja (2019); Háromszék Kultúrájáért Díj (2021); a Magyar Művészeti Akadémia Népművészeti Tagozata Erdélyi Zsuzsanna-díja (2023).

A 80. életévébe lépett Gazda Klára munkássága, életműve a háromszéki, székelyföldi és az egyetemes magyar kultúra jelentős megvalósításaként értékelhető. Isten éltesse sokáig, jó egészséget és további alkotó éveket kívánunk!

KINDA ISTVÁN

Székely Nemzeti Múzeum
Sepsiszentgyörgy/Sfântu Gheorghe
Kós Károly 10
kindaistvan.szm@gmail.com

J. NAGY MÁRIA KÖSZÖNTÉSE

J. Nagy Mária tanárnő a kolozsvári Bolyai Tudományegyetem Bölcsészkarán végezte felsőfokú tanulmányait. Érdeklődését, kutatói pályaválasztását Szabédi Lászlónak a magyar irodalmi nyelv kérdéseit vizsgáló tantárgya is befolyásolta, melyben az előadó az irodalmi nyelv fogalmát kettős perspektívából: standard nyelvváltozatként és a szépirodalom stílusaként közelítette meg. Szabédi halála után e tantárgyat továbbvivő tanítványai ebből a kettősségből az utóbbi témakör vizsgálatát folytatták.

Egy évvel tanulmányai befejezése után (1956) J. Nagy Mária oktatóként kezdte meg pályáját egykori egyetemén, majd az 1959-ben létrehozott Babes-Bolyai Tudományegyetemen

folytathatta, ahol a nyelvészet mellett a stilisztikának és a szépírói stílusnak lett a kutatója és oktatója. Doktori dolgozatát Vajda János költői stílusáról írta.

Itt rövid kitekintésként meg szeretném említeni, hogy a magyar stilisztika-történet elemzői az 1950-es évektől számítják a modern magyar stilisztika megalapozását, kibontakozását. Ennek példázására most mindössze egy leíró és egy történeti stilisztikai kézikönyvre hivatkozhatom: 1958-ban jelent meg Budapesten a Tankönyvkiadónál Fábián Pál, Szathmári István, Terestyéni Ferenc *A magyar stilisztika vázlata* című kötete, amit 1961-ben Szathmári Istvánnak a Gondolat Kiadónál megjelent *A magyar stilisztika útja* című munkája követett.

Nálunk a már említett, 1950-es évekbeli kezdés után a következő évtizedben alapozódott meg a szépirodalmi stílus kutatásának egy olyan irányzata, amely a stilisztikát nem vagy nemcsak segédtudománynak, hanem viszonylag önálló diszciplínának tekintette. Ennek példázására is két könyvre utalok: Szabó Zoltán (szerk.): *Kis magyar stilisztika*. Irodalmi Könyvkiadó, Bukarest, 1968; Szabó Zoltán: *Kis magyar stílustörténet*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1970.

J. Nagy Mária tanárnő a stilisztikának szintén ezt a felfogását követte. Publikációi közül – nyelvészeti munkái szemléltetéseként is – mindössze két jelentős kiadványt szeretnék megemlíteni. Ő írta a *Kis magyar stilisztika* egyik fejezetét, és ő a szerzője az 1971-ben megjelent *A mai magyar nyelv kézikönyve* (Kriterion Könyvkiadó, Bukarest) *Szótan* című fejezetének.

Külön szeretnék hivatkozni J. Nagy Mária tanárnő önálló, 1975-ben a bukaresti Tudományos és Enciklopédiai Könyvkiadónál megjelent *A szó művészete* című munkájára, melynek alcíme a szépirodalom-olvasás és értelmezés egyik összetevőjére, a *stíluselemzésre* irányítja a figyelmet. Jónak láttam bevonni e munka rövid ismertetésébe a korabeli szakmai fogadtatást, mert ez az egyik hiteles lehetőség a tárgyilagos értékelésre. És örömmel bocsátom előre, hogy a szakmai kritika – néhány apróbb kifogás kíséretében – elismeréssel fogadta és értékelte *A szó művészetét*.

A kötet bevezetőjéből itt mindössze két gondolatsort emelek ki. 1. Az irodalmi mű léte és megértése nyelvi folyamathoz kötődik, és az adott nyelv ismeretével együtt a műről való gondolkodásban s a benne közölt tartalmak érzelmi átélésében ölt testet; e folyamatba az olvasó esztétikai-stilisztikai érzékenysége, ismeretanyaga, műveltsége is beleépül: „az alkotó olvasás (az én kiemelésem – M. D.) a legfontosabb kezdet ahhoz, hogy az irodalmi műalkotásról gondolkodni tudjunk” (i.m. 3.). 2. A műalkotás nem önmagában, hanem az olvasásban, egy sajátos észlelési és alkotási művelet sor szintézisében teljesezhet ki, tehát az olvasás az „előfeltétele annak, hogy az irodalom betölthesse társadalmi szerepét” (i.m. 4.).

Mindkét gondolatsorban az *alkotó olvasó* eszméje fogalmazódik meg, ami azért is hangsúlyozandó, mert az 1970-es években nálunk még többnyire a szövegközpontú strukturalista irodalomszemlélet uralkodott, *A szó művészetéből* idézett szemelvények azonban a merev szövegközpontúság helyett az olvasó szerepét hangsúlyozó befogadás-esztétikai látásmódnak a bizonyosságai, amely itthon csak a következő évtizedekben honosodott meg.

J. Nagy Mária tanárnő könyvéről több nyelvész és irodalmár írt ismertetőt. Közülük most csak hármat emelek ki. Murvai Olga az irodalmi műhöz közelebb vezető útikalauznak tekinti a könyvet. Számol azzal, hogy tekervényes, ellentmondásos a műalkotáshoz vezető út, és értékelendő az ezt egyengető szerzői teljesítmény. Az ehhez szükséges szaknyelv kidolgozása, folyamatos pontosítása, egyetemesítése nélkülözhetetlen a szakszerű műelemzéshez. J. Nagy Mária könyvét ilyen műszóhasználati kézikönyvnek tekinti az irodalmi művek stílusának elemzéséhez, „mely egyedülálló a magyar szakirodalomban: nem hagyományosan tördelt stilisztikai értelmező szótár” (*Művelődés*, 1976, 2. sz.). Károly Sándor, a jelentéstan kitűnő

magyarországi művelője J. Nagy Mária könyvének egyebek közt arra az újdonságára világít rá tanulmányában, amely szerinte egyedülállóvá teszi a korábban megjelent stilisztikai kézikönyvek között: a stilisztikának nem a nyelvi rendszer alosztályai, hanem a stilisztikai kategóriák felőli megközelítése, rendszerezése nemcsak egyszerűen egy „másik út”, hanem a stilisztika domíniumának a kiszélesítését is jelenti. És erre azért van szükség, mert feltehető – írja –, hogy a nyelvi-nyelvtani osztályok, egységek felől a stílusérték minden faja és árnyalata nem ragadható meg (*Magyar Nyelvőr*, 1976. 4. sz.). E két, inkább teoretikus megközelítés után befejezőként P. Dombi Erzsébet tanárnőtől szeretnék idézni, aki számára a fogalomhasználati igényesség mellett az *olvasó diákra* figyelés jelenti az elsőrangú szempontot a kötet értékelésében. A hazai magyar nyelvű irodalomtanítás legnyomasztóbb gondjai és feladatai egyikének tekinti a növendékek esztétikai ízlésének finomítását; számol azzal, hogy „az irodalomtörténeti stúdiumok rendjén csak a legkritikább esetben sikerül kialakítanunk bennük a modern költői formanyelv iránti fogékonyságot. Pedig a modern irodalom új kód szabályainak rendszeres föltárása, tanítása, felismerésük begyakorloltatása megkönnyítené a modern irodalom befogadását”. És az volna az optimális, ha a műelemzés folyamatában, amelynek első ténykedése a stíluselemzés volna, a tanulók nem tananyagként szembesülnének az irodalommal, hanem aktív résztvevői volnának e tevékenységnek. Kategória-használata, módszertani felfogása és stíluselemző gyakorlatai alapján a könyvet nemcsak egyetemi hallgatók és magyartanárok számára írt segédkönyvként tartja értékesnek, hanem alkalmasnak arra is, hogy jellemzői nyomán a közoktatásban használható munkafüzetek készüljenek (*A Hét*, 1975. 40. sz.).

E rövid pálya-kép és -értékelés befejezéseként talán megengedhető, hogy egykori diákjaként tisztelettel és szeretettel köszöntsem a kilencven éves J. Nagy Mária tanárnőt, és azt kívánjam, hogy finom humora, komoly életkedve, egészsége ne hagyja el.

MÁTHÉ DÉNES

Babeş-Bolyai Tudományegyetem
Hungarológiai Doktori Iskola
Kolozsvár/Cluj-Napoca, Horea 31
mathedenesitt@yahoo.com